

SANJIN KODRIĆ

**Književnost sjećanja:
Kulturalno pamćenje
i reprezentacija prošlosti u
novijoj bošnjačkoj književnosti**

BIBLIOTEKA BOSNISTIKA | **MONOGRAFIJE**

B

KNJIGA 10

SANJIN KODRIĆ

Književnost sjećanja: Kulturalno pamćenje i reprezentacija prošlosti u novijoj bošnjačkoj književnosti

© Slavistički komitet i Sanjin Kodrić; prvo izdanje, 2012.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se umnožavati na bilo koji način ili javno reproducirati bez prethodnog dopuštenja izdavača i autora.

Izdavač

Slavistički komitet, Sarajevo

Filozofski fakultet u Sarajevu, F. Račkog 1, Sarajevo, BiH

tel. (+387) 33 253 170 e-mail info@slavistickikomitet.ba

www.slavistickikomitet.ba

Izdavački savjet Biblioteke *Bosnistika – Književnost i kulturalne studije*
Enes Duraković, Dejan Đuričković, Renate Hansen-Kokoruš, Sanjin Kodrić,
Zvonko Kovač, Nazif Kusturica, Munib Maglajlić, Angela Richter,
Fahrudin Rizvanbegović, Elbisa Ustamujić, Bogusław Zieliński

Glavni urednik

Senahid Halilović

Urednik

Sanjin Kodrić

Recenzenti

Nihad Agić

Enes Duraković

Zvonko Kovač

Fahrudin Rizvanbegović

ISBN 978-9958-648-09-0

BIBLIOTEKA BOSNIKA | **MONOGRAFIJE**

Sanjin Kodrić

Književnost sjećanja:
Kulturalno pamćenje
i reprezentacija prošlosti
u novijoj bošnjačkoj
književnosti

Sarajevo, 2012.

B

KNJIGA 10

SADRŽAJ

Uvod	9
I.	
Književnost, prošlost i kulturalno pamćenje (Književnopovijesne osobenosti novije bošnjačke književnosti i ideja “kulturalnomemorijske historije književnosti”).....	21
II.	
Novija bošnjačka književnost, “unutrašnja” povijest, prošlost i predaja kulturalnog smisla (Paradigmatsko-egzemplarne konstante i varijante u historiji književno-kulturalnih konektivnih struktura)	59
II.1. Kultura sjećanja i književne konektivne strukture (“Smisao za historiju” i “okrenutost tradiciji”; “vruće” i “hladno” sjećanje i sjećajna mitomotorika; “ritualna” i “tekstualna koherencija” i književna mnemonika).....	61
II.2. Kulturalnomemorijski makromodeli, memorijske figure i memorijski formati (Funkcionalne, reprezentacijske i formativne kulturalno-memorijske opcije)	104
II.2.1. Kanonski kulturalnomemorijski makromodel (Folklorni romantizam i prosvjetiteljski realizam preporodnog doba; socijalna literatura; književnost NOB-a i socijalistički realizam)	104
II.2.2. Politradiციjski kulturalnomemorijski makromodel (Preporodni modernizam; postpreporodni tradicionalizam; avangardizam, neoizmi i poetičke alijanse međuratnog doba; poratni predmodernizam)	131
II.2.3. Postkanonski kulturalnomemorijski makromodel (Poratni modernizam; postmodernizam, “ratno pismo” i “poetika svjedočenja”)	174

III.

“Austrougarska tema” i oblikovanje historijske traume u romanima <i>Zeleno busenje</i> E. Mulabdića i <i>Ponornica</i> S. Kulenovića (<i>Locus memoriae</i> i dva primjera iz bošnjačkog književnog kanona)	201
III.1. “Austrougarska tema” i oblikovanje historijske traume: “Unutrašnja” povijest bošnjačke književnosti i književna reprezentacija nacionalne prošlosti kao predaja “povlaštenog kulturalnog smisla”	203
III.2. <i>Zeleno busenje</i> E. Mulabdića: “Austrougarska tema” i “nova vremena”	217
III.3. <i>Ponornica</i> S. Kulenovića: “Austrougarska tema” i “prostori sjećanja”	264

IV.

Zaključne napomene:

Kulturalno pamćenje i reprezentacija prošlosti u novijoj bošnjačkoj književnosti	385
---	-----

V.

Concluding Remarks:

Cultural Memory and Representation of the Past in Modern Bosniak Literature	419
--	-----

VI.

Izvori i literatura	441
Rezime	463
Summary	469
Резюме	475
Indeks važnijih imena	483
Indeks važnijih pojmova i književnih naslova	489
O autoru	497

Rezime

I ova autorova knjiga počiva na uvjerenju da se današnja bosanskohercegovačka znanost o književnosti, a posebno domaća književnohistorijska praksa, suočava – uz druge svoje probleme, a kojih, nažalost, nije malo – i s najmanje dva svoja stalna temeljna izazova: prvi je i dalje kod nas prisutna potreba njezina potpunijeg uključenja u savremene književnoznanstvene tokove, dok je onaj drugi sad već hronična nužnost potpunijeg znanstvenog tretmana cijele jedne još uvijek dobrim dijelom nedovoljno ispitane i otud i kod nas, a još više izvan domaćeg konteksta slabo poznate književne tradicije i njezine povijesti. Desetljećima negirana, marginalizirana ili zanemarivana iz različitih razloga i s različitim pokušajima opravdanja takvog čega, ukupna književna praksa iz BiH i dalje, dakle, čeka – gotovo do uzaludnosti ili čak apsurdna – da jednog dana bude iole cjelovitije istražena i predstavljena nama ovdje te drugima, i sve to vrijeme naša književnoznanstvena, ali i šira kulturalna i društvena konstanta ostaje sve veća praznina nepostojanja cjelovite historije kako nadnacionalne, kompozitne i policentrične – bosanskohercegovačke književnosti, tako i pojedinačnih nacionalnih književnosti iz okvira bosanskohercegovačkog književnog mozaika. Ovakvo što, dakle, opći je bosanskohercegovački usud, pa tako i usud bošnjačke književnosti, koja, čak ni onda kad je riječ o novijoj bošnjačkoj književnoj praksi, odnosno onoj od kraja 19. st. pa nadalje, nikad dosad nije u cijelosti istražena i opisana na način makar i tradicionalne književne historiografije, a nekamoli u perspektivi neke od savremenih književnohistorijskih procedura ili aktuelnih ka pitanjima književne povijesti orijentiranih “interpretativnih strategija”.

U ovakvoj situaciji, ova knjiga – posebno onda kad se na kraju sagleda kao cjelina – izraz je svojevrsne *čežnje za historijom*, i to upravo one koja se tiče i nužnosti konačnog književnoznanstvenog odgovora na slabo istraženu književnu povijest BiH bilo u integralno-nadnacionalnom, bilo u partikularno-nacionalnom smislu, ali i jednako tako nužnog vezivanja domaće književnoakademske zajednice za širi književnoznanstveni kontekst i njegov metodološko-teorijski instrumentarij, koji nesumnjivo mora biti uzet u obzir pri svakom današnjem pokušaju razmatranja pitanja povijesti ovdašnje književnosti. Pa ipak, uprkos ovom, uprkos ovoj čežnji, koja

– barem prema autorovu mišljenju – ima svoje duboko opravdanje i stvarni smisao, ova knjiga nije niti bi i na koji način mogla biti ne samo historija književnosti već ni odgovarajuća cjelovita zamjena za ovakvo što. Ona je, u najboljem slučaju, i to tek jednim svojim dijelom, samo jedan od mogućih nacрта za neku vrstu kulturalne poetike i/ili kulturalne historije novije bošnjačke književnosti, kao i pokušaj doprinosa metodološko-teorijskom aparatu bosanskohercegovačke književnoakademske zajednice, i to takav da ne počiva tek na pukom doslovnom preuzimanju metodološko-teorijskih rješenja razvijenih u drugim, u odnosu na bosanskohercegovački po mnogo čemu drugačijim književnoznanstvenim kontekstima, već, naprotiv, podrazumijeva prije svega nužnost prilagodbe ovakvog čega domaćem, lokalnom kontekstu, kako čisto književnom, tako i književnoznanstvenom. A ovakvo što, konačno, odredit će i oblik te sadržaj ove knjige, koja u svakom svojem dijelu na različit način nastoji odgovoriti na izazove koji pred njom stoje.

Sagledana u cijelosti, ova knjiga, s jedne strane, posvećena je novijoj bošnjačkoj književnosti, a što će reći onom velikom dijelu ukupne bošnjačke književne prakse koji se utemeljuje krajem 19. st., da bi se potom razvijao tokom cjeline narednog, 20. st., u kojem doživljava svoje vrhunce i kao takav ulazi u recentni trenutak, na početku 21. st. S druge strane, pak, ova knjiga novijom bošnjačkom književnošću bavi se s obzirom na dva međusobno usko povezana, bliska problema – pitanja kulturalnog pamćenja te pitanja reprezentacije prošlosti, što su ovdje, dakle, dvije temeljne problemske perspektive kroz koje se sagledava cjelina novije bošnjačke književne povijesti. Nakon *Uvoda*, u kojem se, kao i u svakom drugom sličnom akademskom štivu, uopćeno i pregledno, a prije svega informativno predstavlja ono što je tip istraživanja koje ona podrazumijeva, ono što su njegovi ciljevi, zadaci te, naravno, predmet i metodologija, kao i njegov mogući ili barem željeni znanstveni doprinos i domet, sama ova knjiga stvarno započinje poglavljem *Književnost, prošlost i kulturalno pamćenje (Književnopovijesne osobenosti novije bošnjačke književnosti i ideja “kulturalnomemorijske historije književnosti”)*, u kojem se – kako mu i naslov govori – razmatraju, s jedne strane, najvažnije književnopovijesne odlike novije bošnjačke književnosti, njezina ključna distinktivna obilježja te osobenosti njezina književnopovijesnog statusa i razvoja (s čim se u vezi posebno naglašava “smisao za historiju” i “okrenutost tradiciji” novije bošnjačke književne prakse), dok se, s druge strane, a s ovim u vezi, uvodi umnogome – uvjetno govoreći – “originalna” ideja “kulturalnomemorijske historije književnosti” (ili, alternativno, “kulturalnomemorijske književne

historije”), kao – barem prema autorovu mišljenju – jedna od inovativnih “interpretativnih strategija” koje imaju mogućnost da ponude savremeno, ali i stanju kako domaće književne prakse, tako i domaće književnoakademске tradicije primjereno razumijevanje novije bošnjačke književnosti, a samim tim i dobrog dijela novije bosanskohercegovačke književnosti uopće, čiji je novija bošnjačka književna praksa velik i važan sastavni dio. Sama ideja “kulturalnomemorijske historije književnosti”, pak, utemeljena je na naročitom kombiniranju najvažnijih elemenata bosanskohercegovačke književnoakademске tradicije, s jedne strane, te, s druge strane, elementa najmanje triju relativno srodnih, ali ne i izjednačivih širih teorijskih koncepata – teorija kulturalnog pamćenja, potom književno-kulturalne semiotike, a nakon toga i drugih različitih ka tekstualnoj analizi i/ili historijskim pitanjima usmjerenih teorijskih opcija, najčešće onih iz okvira poststrukturalizma, posebno koncepta reprezentacije prošlosti te koncepta intertekstualnih književnih veza i odnosa, pri čemu ona sama podrazumijeva naročitu vrstu književnohistorijskog interesa – naime, onaj koji se metodološki najčvršće uvezuje sa složenim teorijskim pitanjima koja se tiču književnosti kao kulturalnog sredstva proizvodnje, pamćenja, očuvanja i predaje “kulturalnog smisla”, kao i s brojnim srodnim književno-kulturalnim semiotičkim postavkama te poststrukturalističkim idejama koje su u međuvremenu opskrбиле književne proučavaoце čitavim nizom novih načina razumijevanja književnosti i onih odnosa koji se sad smatraju među najvažnijima, a prije svega odnosa između književnosti i historije ili književnosti i njezine tradicijske, kulturalne i društvene pozadine (“književnost u historiji, kulturi i politici”) te, posebno, odnosa između književnosti, (historijske) stvarnosti i njezine reprezentacije, uključujući i neizostavnu vezu književnosti s politikom u cijelosti, što su, dakle, neki – ali ne i jedini – metodološki elementi koji ulaze u okvire “kulturalnomemorijske historije književnosti” kao takve.

Na ovako ustanovljenoj metodološko-teorijskoj osnovi počiva naredno poglavlje ove knjige – *Novija bošnjačka književnost, “unutrašnja” povijest, prošlost i predaja kulturalnog smisla (Paradigmatsko-egzemplarne konstante i varijante u historiji književno-kulturalnih konektivnih struktura)*, koje predstavlja i njezin središnji dio. Na ovom mjestu, upravo iz perspektive “kulturalnomemorijske historije književnosti”, ostvareno je naročito *razumijevanje cjeline novije bošnjačke književnosti*, pri čemu je, a uslijed izrazite obimnosti predmetne materije, ovo poglavlje knjige fokusirano prije svega na paradigmatsko-egzemplarne književne fenomene, te se – uz elaboriranje općih pojava i općih zakonitosti – uglavnom insistiralo na

najvažnijim književnim figurama i/ili reprezentativnim primjerima širih književnih razvojnih tendencija i procesa. Posebna pažnja, pak, posvećena je onim književnim fenomenima i zasebnim književnim pojavama koje predstavljaju važne, prijelomne tačke u ukupnim poetičkim, kulturalnim i historijskim razvojnim obrascima novije bošnjačke književnosti, a zapravo onim momentima koji su bitnije promijenili njezinu cjelokupnu pojavu, što je – sve zajedno – onaj okvir unutar kojeg se u ovom poglavlju naročito bavi pitanjima kakva su, između ostalih, slijedeća: (1) uloga književnosti u mehanizmima formiranja vlastite i šire, nacionalne tradicije, (2) odnos književnosti prema uglavnom nacionalnoj prošlosti kao središnjem elementu u konstituiranju ovdašnje kulture sjećanja, (3) suodnošenje književnosti i kulturalnih politika nacionalnog identiteta, uključujući i aspekt nacionalne imaginacije, (4) pitanja reprezentacijske moći književnosti kao konstitutivnog dijela kulture u cijelosti, pa, donekle, i (5) problemi, uvjetno govoreći, eksterne, tj. kritičke i historijske književne kanonizacije itd. Kao ovakvo, ovo poglavlje knjige posebnu pažnju posvetilo je ne samo danas isticanoj politici već i poetici književnog teksta, sad, međutim, shvaćenoj u kulturaliziranoj perspektivi, zahvaljujući čemu ovdje je naznačeno i zanimanje za (6) proučavanje izuzetno širokog polja hibridnih oblika – prije svega (7) tzv. “poetičkog sinkretizma” i (8) tzv. “sinkretičkih žanrova” – kao naročitih načina na koje, iz različitih razloga i u različitim aspektima, ukupna novija, a posebno bošnjačka književnost 20. st. pamti i prisjeća se vlastite kulture, cijelih kulturalnih sistema ili nekih njihovih ključnih ili reprezentativnih elemenata, pri čemu čak i tzv. formalne književne oznake vrlo često zadobivaju sposobnost značenja, bilo u kulturalnom, bilo u užem, sadržajnom smislu. Uz ovo, na ovom mjestu naročito se minuciozno prate (9) složeni procesi “unutrašnjeg” razvoja ukupne novije, a, opet, posebno bošnjačke književnosti 20. st., poput prije svega (10) ovaj put unutar-književnih povijesnorazvojnih procesa kanonizacije ili književnokanonske *mémoire volontaire*, (11) književnotradicijskih struja u znatno liberalnijim povijesnorazvojnim fazama te (12) različitih autoregulativnih memorijskih formacija postkanonskih kulturalnih (sup)sistema. Temeljem ovog, u ovom poglavlju knjige novija bošnjačka književnost distingvirala se u klasifikacijsko-tipološkom smislu u njezina tri temeljna *kulturalnomemorijska makromodela* – *kanonski*, *politradicijski* i *postkanonski*, kao, naime, u ovdje angažiranoj istraživačkoj perspektivi tri opća i, u pravilu, natpoetička i transtemporalna obrasca kulturalnog pamćenja, odnosno – semiotički govoreći – kompleksna makromodaliteta “kulturalno označenog” što se kao povlašteni sadržaj u kontinuitetima i diskontinuitetima komunicira u

nekoj literaturi kao cjelini, odnosno u nekim njezinim užim povijesnora-zvojnim fazama i trenucima, pri čemu svaki od ova tri kulturalnomemorijska makromodela podrazumijeva različit karakter, konkretni položaj i zadaću književnosti unutar ukupnosti kulture i društva kojoj pripada. U tom smislu, kanonski kulturalnomemorijski makromodel obuhvata pojave kakve su *folklorni romantizam* i *prosvjetiteljski realizam preporodnog doba*, *socijalna literatura*, *književnost NOB-a* i *socijalistički realizam*, politrudijski kulturalnomemorijski makromodel okvir je u kojem su se našle pojave poput *preporodnog modernizma*, *postpreporodnog tradicionalizma*, *avangardizma*, *neoizama* i *poetičkih alijansi međuratnog doba* te *poratnog predmodernizma*, dok postkanonski kulturalnomemorijski makromodel obuhvata pojave kakve predstavljaju *poratni modernizam* i *postmodernizam*, kao i, konačno, “*ratno pismo*” i “*poetika svjedočenja*”.

Kao ovakvo, poglavlje *Novija bošnjačka književnost, “unutrašnja” povijest, prošlost i predaja kulturalnog smisla (Paradigmatsko-egzemplarne konstante i varijante u historiji književno-kulturalnih konektivnih struktura)* na sintetsko-panoramski reprezentativan način predstavilo je ključna te distinktivna obilježja novije bošnjačke književne povijesti, što je predmet i u narednom, trećem poglavlju ove knjige – “*Austrougarska tema*” i *oblikovanje historijske traume u romanima “Zeleno busenje” E. Mulabdića i “Ponornica” S. Kulenovića (“Locus memoriae” i dva primjera iz bošnjačkog književnog kanona)*, koje, s jedne strane, “kondenzira” a, s druge strane, “produbljuje” istraživanje iz prethodnog poglavlja, na nešto drugačiji način pokazujući to da se i u “mikroperspektivi” kakvu čini od prethodnog umnogome gotovo nezavisno a detaljističko komparativno kulturalnomemorijsko čitanje dvaju kanonskih tekstova novije bošnjačke književnosti – jednog sa samog kraja 19., a drugog iz posljednje trećine 20. st. – jasno ili barem dovoljno očigledno otkriva ono što je naročita “unutrašnja” povijest ove literature i njezina “kulturalna gramatika”, a koja je, naime, cjelovito predstavljena u prethodnom poglavlju ove knjige kao cjeline. Pritom, ovo poglavlje bavi se tzv. “*austrougarskom temom*”, jednim od prepoznatljivih književno-kulturalnih mikrofenomena novije bošnjačke književnosti, u kojoj je ova tema, kao tema koja predstavlja “*prikaz austrougarske okupacije, u nizu slika o raslojavanju života muslimanske narodne i društvene sredine*”, odnosno kao tema “*smisla za historiju*” i “*okrenutosti tradiciji*”, ali i tema naročite historijske traume, kao i tema korjenite i sveobuhvatne kulturalne tranzicije ili tema složenog i dramatičnog kulturalnog prekodiranja na razmeđu dvaju nekad međusobno isključujućih svjetova – orijentalno-islamskog i zapadno-evropskog, dominantno prisutna od njezinih

devetnaestostoljetnih početaka pa nadalje, tokom cjeline kasnijeg vremena, takorekuć sve do danas, uključujući i kanonski važne tekstove novije bošnjačke književne povijesti kakvi su *Zeleno busenje* (1898) Edhema Mu-labdića, prvi bošnjački roman, te *Ponornica* (1977) Skendera Kulenovića, prvi roman u bošnjačkoj književnosti koji bi se mogao smatrati cjelovito ostvarenim *romanom kulturalnog pamćenja*, a koji su pritom glavni pred-met bavljenja u ovom poglavlju knjige i neka vrsta oglednih primjera na kojima se, u smislu reprezentativnih pokazatelja širih pojava, ispituju oso-benosti kulturalnomemorijskih procesa i uopće “kulturalna gramatika” novije bošnjačke književnosti kao takve. Pri svemu ovom, ovo poglavlje knjige ostvareno je, također, i kao mogući ili ogledni primjer u pojedinim aspektima i nešto drugačije izvedbeno-metodološke varijante “kultural-nomemorijske historije književnosti”, s nešto više očitih dodirnih tačaka s drugim historijski usmjerenim pristupima književnosti, uključujući i tradicionalnije književnohistorijske metodologije, čime se u konačnici, s jedne strane, htjelo i praktično ukazati na potencijalnu metodološku vi-šestrukost izvedbenih modela “kulturalnomemorijske historije književno-sti”, dok je, s druge strane, ovakvo što vođeno i namjerom da se na jednako praktičan način dodatno ukaže i na brojne elemente metodološke kompa-tibilnosti ove “interpretativne strategije” u nastanku u odnosu na ono što su već postojeći okviri književnohistorijskih ili uopće književnoznanstvenih proučavanja.

Konačno, sve ove bitnosti “kulturalnomemorijske historije književno-sti”, na njoj zasnovanog razumijevanja novije bošnjačke književne povije-sti te njezinih mikrofenomena poput “austrougarske teme” na kraju ove knjige sažete su još jednom u *Zaključnim napomenama*, njezinu četvrtom poglavlju, kao i u petom, završnom, koje predstavlja englesku verziju pret-hodnog, čime se ova knjiga formalno završava, mada pitanja i problemi koje je ona inicirala i dalje ostaju otvoreni za moguća nova, manje ili više slična, jednako kao i za naprednija te obuhvatnija bavljenja, prvenstveno ona bosniakistička i bosnistička, ali – nadati se – i još šira, naročito ona na razini južnoslavenske interliterarne zajednice, pa i izvan ovog okvira. Jer, ni ona čežnja za historijom na kojoj počiva ova knjiga, baš kao ni izazovi koji su kao polazište pred njom stajali, ne podrazumijevaju niti bi smjeli podrazumijevati zatvorenost u isključive okvire tek lokalnog i vlastitog, utoliko prije što i književnost i kultura uvijek uključuju i onu vrstu “viška” koji se ne da do kraja omeđiti granicama pojedinačnog.

Summary

In this book also, the author stipulates the conviction that today's literary study in Bosnia-Herzegovina, especially the literary-historical practice, is facing – in addition to other of its, unfortunately, numerous problems – at least two enduring challenges: the first is an existing need of its fuller integration into the contemporary literary-historical currents, and the second is the already chronic necessity for a more comprehensive scholarly treatment of an entire literary tradition and its history vaguely familiar beyond the national literary context, in which it has not been sufficiently investigated either. Negated, marginalized or neglected through decades, for various reasons and in various attempts of justification of such a treatment, the entire literary practice of Bosnia-Herzegovina is still waiting – almost in vain or to absurdity – to be by any means more comprehensively investigated and represented to us here and to others, while through all that time, our literary studies, as well as our wider cultural and social constant dwell in an ever increasing emptiness of nonexistence of a complete history of both supranational, composite and polycentric literature of Bosnia and Herzegovina and individual national literatures within the Bosnian-Herzegovinian literary mosaic. Therefore, this is the universal fate of Bosnian-Herzegovinian context, as well as the fate of Bosniak literature, which, in many ways, still represents an unexplored field where not even its modern literary practice, that is the one from the 19th century onwards, has been properly and entirely investigated and described at least within the traditional literary historiography, let alone in the perspective of a more contemporary literary-historical procedures or current 'interpretative strategies' oriented towards the issues of literary history.

In such a situation, this book – especially when ultimately understood as a whole – is an expression of a desire for history, a history which concerns both the necessity of a final scholarly answer to the poorly investigated literary history of Bosnia-Herzegovina, be it in integral-supranational or in particularly national sense, and the equally necessary integration of the domestic literary-academic community in a wider context of literary studies and its methodological and theoretical instrumentarium, which unquestionably needs to be taken into consideration in any present-day

attempt of discussing the issues related to the history of our literature. Still, notwithstanding this desire, for which – at least in the author’s view – there is a deep justification and a true sense, this book is not and could not by any means be a history of literature nor is it a suitable replacement for something like that either. This book is, in the best possible case, and only partially, just one possible outline for cultural poetics and/or cultural history of modern Bosniak literature, as well as an attempt of contribution to the methodological and theoretical apparatus of the Bosnian-Herzegovinian literary-academic community, an attempt which is not founded on mere literal borrowing methodological and theoretical solutions developed in other literary scholarly contexts, in many ways different from our own, but, on the contrary, which primarily means the necessity of their adjustments to the domestic, local context, both the literary one and the one related to literary studies. And this will, ultimately, have an impact on both the form and the contents of this book, each part of which is an endeavour to give an answer to the issues it faces.

Seen as a whole, this book is, on the one hand, dedicated to modern Bosniak literature, that is to the larger part of the overall Bosniak literary practice which was established in the late 19th century and which developed throughout the 20th century, when it reached its peak and as such entered the recent moment of the early 21st century. On the other hand, the modern Bosniak literature is treated in this book in the light of the two mutually related issues – the issue of cultural memory and the issue of representation of the past, which are the two fundamental perspectives through which the whole of modern Bosniak literary history is considered in this place. After the *Introduction*, which, like in any other similar academic writing, provides a clear, primarily informative outline of the type of research applied, of the goals, tasks and, of course, the topic and methodology, as well as the possible, or at least desired scholarly contribution and range of the research, this book truly begins with the chapter *Literature, Past and Cultural Memory (Literary-Historical Peculiarities of Modern Bosniak Literature and the Notion of ‘Cultural Mnemonic Literary History’)*, which discusses – as the title suggests – the most important literary-historical characteristics of modern Bosniak literature on the one hand, its key distinctive features and peculiarities of its literary-historical status and development (with special emphasis on the ‘sense of history’ and ‘orientation towards tradition’ of the modern Bosniak literary practice), while, on the other hand, and in relation to the aforesaid, it introduces in many respects – tentatively speaking – an ‘original’ idea of ‘Cultural Mnemonic Literary

History' (or, alternatively, 'Cultural Mnemonic History of Literature'), as – at least in the author's opinion – one of the innovative 'interpretative strategies' potentially offering a contemporary and, with regards to the situation in our literary practice and literary-academic tradition, appropriate understanding of modern Bosniak literature, as well as, in that sense, of a larger part of modern literature of Bosnia-Herzegovina in general, since Bosniak literature is its considerable and significant constituent. The very notion of 'Cultural Mnemonic Literary History' rests on the peculiar combination of the most significant elements of the Bosnian-Herzegovinian literary-academic tradition on the one hand, and, on the other hand, of the elements of at least three relatively related, but not equal wider theoretical concepts – cultural memory theories, literary and cultural semiotics, as well as other theoretical options directed towards textual analysis and/or historical issues, most of them being poststructuralist, especially the concepts of representation of the past and the concepts of intertextual literary connections and relations, in the light of which the notion itself implies a peculiar kind of literary-historical interest – namely, the interest most frequently connected to the complex theoretical issues concerning literature as a means of the cultural production, memory, preservation and tradition of the 'cultural sense', as well as with numerous other similar literary-cultural semiotic postulates and poststructuralist ideas that have, in the meantime, provided literary researchers with an array of new ways of understanding literature and relations which are now considered to be most significant, primarily the relationship between literature and history or literature and its traditional, cultural and social background ('literature in history, culture and politics') and, especially, the relationship between literature, (historical) reality and its representation, including the unavoidable connection between literature and politics as a whole, all of which are some – but not the only ones – methodological elements that enter the frames of 'Cultural Mnemonic Literary History' as such.

The following chapter – *Modern Bosniak Literature, 'Internal' History, Past and the Tradition of the Cultural Sense (Paradigmatic-Exemplary Constants and Variants in the History of Literary-Cultural Connective Structures)*, which is the focal section of the book, rests on methodological and theoretical basis determined in this manner. At this point, and exactly from the perspective of 'Cultural Mnemonic Literary History', a particular *understanding of the entirety of modern Bosniak literature* is achieved, wherein, because of the profuse amount of the corpus, this chapter is primarily focused on paradigmatic-exemplary literary phenomena, thus the weight

was placed – alongside elaborate description of the general notions and general rules – on the most important literary figures and/or representative examples of the wider development tendencies and processes. However, a special consideration was given to the literary phenomena and distinctive literary occurrences representing important, crucial points in the overall poetical, cultural and historical patterns of development of modern Bosniak literature, in fact to the factors which to a greater extent changed its overall image, and all this – as a whole – represents the frame within which issues, such as the following, were treated in this chapter: (1) the role of literature in the creational mechanisms of one's own national tradition and beyond, (2) the relationship between literature and mainly national past as the central element in constituting the local culture of memory, (3) the correlation of literature and cultural policies of national identity, including the aspect of national imagination, (4) the issues of representational power of literature as a constitutive part of culture as a whole, and, to some extent, also (5) issues that concern, conditionally speaking, external, that is critical and historical literary canonization, etc. This chapter, as such, especially treats not only politics of a literary text particularly stressed today, but also its poetics, this time understood within a cultural perspective, which is why interest is shown here also for (6) the study of an exceptionally wide field of the hybrid forms – primarily (7) the so-called 'poetical syncretism' and (8) the so-called 'syncretic genres' – as particular ways in which, for different reasons and in different aspects, the entire modern, especially Bosniak literature of the 20th century remembers and recalls its own culture, entire cultural systems or some of their key or representative elements, in which even the so-called formal literary features frequently acquire the capability of meaning, whether in cultural or narrower, content-related sense. At this point, the author also meticulously presents (9) the complex processes of 'internal' development of modern Bosniak literature in general, and, again, especially the one of the 20th century, for instance and primarily this time (10) the intraliterary historical-developmental processes of canonization or literary-canonical *mémoire volontaire*, (11) the literary-traditional currents in considerably more liberal historical-developmental phases and (12) different self-regulative mnemonic formations of postcanonical cultural (sub) systems. On these grounds, modern Bosniak literature has been differentiated in this chapter in classification-typological sense into its three basic *cultural mnemonic macromodels* – *Canonical*, *Polytraditional* and *Postcanonical*, as the three general and, in practice, suprapoetic and transtemporal patterns of cultural memory, that is – semiotically speaking – into complex

modes of the 'culturally signified' which is continuously or discontinuously communicated as favorable content in a literature as a whole, or in some of its narrower historical-developmental phases and moments, each of these cultural mnemonic macromodels implying a different character, concrete position and task of literature within the entirety of culture and society to which it belongs. In that sense, Canonical Cultural Mnemonic Macromodel encompasses phenomena such as *Folklore Romanticism* and *Enlightening Realism of the Revival Period*, *Social Literature*, *the Literature of the National Liberation Struggle* and *Socialist Realism*, Polytraditional Cultural Mnemonic Macromodel is a frame which encompasses phenomena like *Revival Modernism*, *Post-Revival Traditionalism*, *Avant-gardism*, *Neoisms* and *Poetical Alliances of the Interwar Period*, as well as *Postwar Pre-Modernism*, while Postcanonical Cultural Mnemonic Macromodel encompasses phenomena such as *Postwar Modernism* and *Postmodernism*, as well as, ultimately, the 'War Writing' and 'Poetics of Witnessing'.

The chapter *Modern Bosniak Literature, 'Internal' History, Past and the Tradition of the Cultural Sense (Paradigmatic-Exemplary Constants and Variants in the History of Literary-Cultural Connective Structures)* as such presented, in a synthetic and panoramic way, the key and distinctive features of the modern Bosniak literary history, which is the topic of the following, third chapter of this book as well – 'Austro-Hungarian Theme' and *Shaping of the Historical Trauma in the Novels 'Zelenu busenje' by E. Mulabdić and 'Ponornica' by S. Kulenović ('Locus memoriae' and Two Examples from the Bosniak Literary Canon)*, which, on the one hand 'condenses' and, on the other hand, 'deepens' the research from the previous chapter, showing, in a slightly different manner though, that even in the 'microperspective' of previous almost independent yet elaborate comparative cultural mnemonic reading of the two canonical texts of modern Bosniak literature – one from the very end of the 19th and the other from the last third of the 20th century – it is possible to, clearly or at least sufficiently, reveal what the peculiar 'internal' history of this literature and its 'cultural grammar', presented as a whole in the previous chapter, is. In doing so, this chapter deals with the so-called 'Austro-Hungarian theme', a recognizable literary-cultural microphenomenon of modern Bosniak literature, in which this theme, as the theme representing 'an account of the Austro-Hungarian occupation, in a range of images of disintegration of Muslim ethnic and social environment', as well as the theme of the 'sense of history' and 'orientation towards tradition', but also the theme of a peculiar historical trauma and the theme of a radical and ample cultural transition, or the

theme of a complex and dramatic cultural transcoding at the crossroads of the two, formerly mutually exclusive worlds – Oriental-Islamic and West-European, has been dominantly present from its beginnings in the 19th century onwards, throughout the time, until today so to say, including the canonically important texts of the modern Bosniak literary history, such as Edhem Mulabdić's *Zeleno busenje* (1898), the first Bosniak novel, and Skender Kulenović's *Ponornica* (1977), the first novel in Bosniak literature which could be considered to be fully realized *cultural mnemonic novel* – both of which constitute the main topic of this chapter and are a kind of model examples showing, in the sense of representative indicators of the wider phenomena, peculiarities of cultural mnemonic processes and, in general, the 'cultural grammar' of modern Bosniak literature as such. All this having been stated, one needs to add that this chapter is also realized as a possible or, in certain aspects, an experimental example of a different methodological variant of 'Cultural Mnemonic Literary History', with some more apparent points of reference to other history-oriented approaches to literature, including the more traditional literary-historical methodologies, which served as a practical example of a potential methodological multiplicity of the application models of 'Cultural Mnemonic Literary History', adding that this effort also intended to additionally and in an equally practical manner show numerous other elements of methodological compatibility of this emerging 'interpretative strategy' in relation to the already-existing frames of literary-historical or literary studies in general.

In conclusion, all these important aspects of 'Cultural Mnemonic Literary History' and understanding of modern Bosniak literature based upon it, as well as its microphenomena such as the 'Austro-Hungarian theme', have been summarized in the fourth chapter of this book – *Concluding Remarks*, as well as in its fifth, closing chapter, an English version of the previous one, which formally ends the book. However, the issues and problems it initiated remain open for a possible new, to a greater or lesser extent similar or more comprehensive research, primarily in the field of Bosniak and Bosnian-Herzegovinian literary studies, as well as – hopefully – some wider ones, especially at the level of South Slavonic interliterary community, and beyond. For, neither the want of a history upon which this book rests nor challenges it had faced mean or should mean self-containment into the frames of exclusiveness of what is merely local and one's own, moreover because both literature and culture always encompass the 'extra' which can never be bound by that what is individual.

Резюме

И эта книга автора опирается на убеждения, что сегодняшнее боснийскогерцеговинское литературоведение, особенно местная практика истории литературы, сталкивается – наряду с другими проблемами, которых, к сожалению, не мало – по крайней мере и с двумя своими постоянными фундаментальными вызовами: первый – по-прежнему существующая у нас необходимость ее более полной вовлеченности в современные литературоведческие потоки, в то время как другим вызовом является, в настоящее время уже хроническая нужность более полного научного исследования целой одной, по-прежнему в значительной степени и у нас недостаточно изученной, и тем более малоизвестной за пределами внутреннего контекста, литературной традиции и ее истории. На протяжении десятилетий отрицаемая, маргинализирована или игнорирована по разным причинам и с различными попытками и стараниями объяснить, почему это так, совокупная литературная практика в Боснии и Герцеговине остается, таким образом, все еще в ожидании – почти до бесполезности и даже абсурда – стать в один день отчасти более подробно изученной и представленной нам здесь, а так же и другим, и все это время, нашей литературоведческой, но и более широкой культуральной и социальной постоянной остается все более увеличивающаяся пустота из-за отсутствия полной истории, как наднациональной, композитной и полицентрической – боснийскогерцеговинской литературы, так и отдельных национальных литератур в рамках боснийскогерцеговинской литературной мозаики. Значит, такая обстановка является общей боснийскогерцеговинской обреченностью, следовательно, это также и судьба босняцкой литературы, которая, даже когда речь идет о новой босняцкой литературной практике, то есть той, которая начинает развиваться с конца 19-го века и далее, до сегодняшнего дня никогда не была полностью исследованной и описанной, хотя бы способом и приемами даже традиционной литературной историографии, не говоря уже о перспективе некоторой из современных литературно-исторических процедур или актуальных, к вопросам истории литературы ориентированных, “интерпретативных стратегий”.

В такой обстановке, данная книга – особенно когда воспринимается как целое – является своего рода выражением *тоски по истории*, и именно той, которая касается и необходимости дать окончательный литературоведческий ответ на еще плохо исследованную литературную историю Боснии и Герцеговины, либо в интегрально-наднациональном, либо в партикулярно-национальном смысле, а также и необходимости обязательного связывания местного, национального литературно-академического сообщества с более широким литературоведческим контекстом и его методологическо-теоретическими инструментами, которые, несомненно, должны быть приняты во внимание при любой сегодняшней попытке рассмотрения вопросов истории местной литературы. Тем не менее, несмотря на это, несмотря на эту тоску, которая – по крайней мере, по мнению автора – имеет свое глубокое оправдание и истинный смысл, данная книга не является, и ни в коей мере не может быть, не только историей литературы, но быть не может и соответствующей, адекватной ее полной заменой. Эта книга, в лучшем случае, и лишь одной своей частью, представляет собой только один из возможных проектов, т.е. планов для своего рода культуральной поэтики и / или культуральной истории новой босняцкой литературы, и является также попыткой внесения своего вклада в методико-теоретический аппарат боснийско-герцеговинского литературно-академического сообщества, и такого вклада, который не основывается просто на буквальном перенимании методологических и теоретических решений, разработанных в других литературоведческих контекстах, отличающихся во многом по отношению к боснийскогерцеговинскому, а наоборот, который подразумевает собой в первую очередь необходимость адаптации вышеупомянутого к местному национальному контексту, как к чисто литературному, так и к литературоведческому контекстам. Все это, в конечном счете, определило и форму и содержание книги, которая в каждой своей части, разными способами пытается ответить на вызовы, которые стоят перед ней.

Рассматриваемая в целом, данная книга, с одной стороны, посвящена новой босняцкой литературе, а это значит, что она говорит о той большей части общей босняцкой литературной практики, которая была основана в конце 19-ого века, и которая затем развивалась в течение всего последующего, 20-ого века, который знаменует собой ее пик и, как таковая входит в последнее время, в начало 21-ого века. С другой стороны, однако, в книге говорится об исследовании

новой босняцкой литературы по двум тесно взаимосвязанным, близким проблемам – по вопросам культурной памяти и по вопросам репрезентации прошлого, которые здесь, таким образом, являются двумя основными проблемными перспективами, через которые рассматривается целое новой босняцкой литературной истории. После *Введения*, в котором, как и в любом другом аналогичном академическом тексте, обобщенно и наглядно, а прежде всего информативно, говорится о том, что является типом исследования книги, каковы цели исследования, его задачи, и, конечно, предмет и методология, а также его возможные или по крайней мере желаемые достижения и научный вклад, сама по себе эта книга действительно начинается с главы под заглавием *Литература, история и культурная память (Литературно-исторические особенности новой босняцкой литературы и идея “культурально-памятной истории литературы”)*, в которой – как подчеркивается в ее названии – рассматриваются, с одной стороны, наиболее важные литературно-исторические характеристики новой босняцкой литературы, ее главные отличительные особенности и основные черты ее литературно-исторического положения и развития (и в этом отношении особенно подчеркиваются “чувство истории” и “установка на традицию” в новой босняцкой литературной практике), в то время как с другой стороны, а в связи с этим, вводится во многом – условно говоря – “оригинальная” идея “культурально-памятной истории литературы” (или, альтернативно, “культурально-памятной литературной истории”), как – по крайней мере, по мнению автора – одна из инновационных “интерпретативных стратегий”, которые имеют возможность предложить современное и, по отношению к обстановке домашней литературной практики и по отношению к местным литературно-академическим традициям, адекватное понимание новой босняцкой литературы, а тем самым и большей части новой боснийскогерцеговинской литературы вообще, чьей большей и важной частью является новая босняцкая литературная практика. Сама идея “культурально-памятной истории литературы”, однако, основана на особом сочетании, в первую очередь наиболее важных элементов боснийскогерцеговинской литературно-академической традиции, с одной стороны, а с другой стороны элементов, не менее трех относительно схожих, но не выравниваемых, более широких теоретических концепций – теории культурной памяти, затем литературно-культуральной семиотики, и после этого и других, к анализу текста и / или историческим во-

просам ориентированных теоретических опций, чаще всего тех из рамок постструктурализма, в частности, концепции репрезентации прошлого и концепции интертекстуальных литературных связей и отношений, при чем сама эта идея подразумевает собой особый тип литературно-исторического интереса – а именно такого, который методологически самым сильным способом связывается со сложными теоретическими вопросами, касающимися литературы как культурального средства производства, памяти, сохранения и передачи “культурального смысла”, а также и с многочисленными подобными литературно-культуральными семиотическими положениями и постструктуралистическими идеями, которые тем временем предоставили литературным исследователям ряд новых способов понимания литературы и тех отношений, которые в настоящее время считаются самыми важными, а прежде всего отношений между литературой и историей или между литературой и ее традиционным, культуральным и общественным, т.е. социальным фоном (“литература в истории, культуре и политике”) и, особенно, отношений между литературой, (исторической) реальностью и ее репрезентацией, включая и неизбежную связь литературы с политикой в целом, которые, таким образом, представляют собой некоторые – но не единственные – методологические элементы, которые входят в рамки “культурально-памятной истории литературы” как таковой.

На таким образом установленной методологическо-теоретической основе лежит следующая глава этой книги – *Новая босняцкая литература, “внутренняя” история, прошлое и передача культурального смысла (Парадигматично-экземплярные константы и варианты в истории литературно-культуральных коннективных структур)*, которая представляет собой центральную часть книги. В этой главе, именно с точки зрения “культурально-памятной истории литературы”, осуществлено особое понимание целого новой босняцкой литературы, при чем, а в связи с крайним обилием материала, в этой главе книги основное внимание уделяется прежде всего парадигматическо-образцовым литературным феноменам, и – при разработке общих явлений и общих закономерностей – в основном настаивается на самых важных литературных фигурах и / или репрезентативных примерах более широких литературных тенденций и процессов развития. Особое внимание, однако, посвящено тем литературным феноменам и отдельным литературным явлениям, которые представляют собой важные, переломные моменты в общих поэтических, культу-

ральных и исторических образцах развития новой босняцкой литературы, на самом деле – тем моментам, которые значительно изменили весь ее вид, что – все вместе – является той основой данной главы, в рамках которой особенно рассматриваются различные вопросы, в том числе: (1) роль литературы в механизмах образования собственной и, шире, национальной традиций, (2) отношение литературы к, в основном, национальному прошлому в качестве центрального элемента в образовании местной культуры памяти, (3) взаимоотношение между литературой и культурными политиками национальной идентичности, включая и аспект национального воображения, (4) вопросы репрезентационной мощи литературы как составной части культуры в целом, так же, в некоторой степени, и (5) проблемы, условно говоря, внешней, т.е. критической и исторической литературной канонизации, и т.д. Таким образом, в данной главе книги особое внимание уделяется не только сегодня выдвигаемой политике, но и поэтике художественного текста, в настоящее время, однако, понимаемой в культурализированной перспективе, благодаря чему здесь указан и интерес к (6) изучению очень широкого поля гибридных форм – в первую очередь (7) так называемого “поэтического синкретизма” и (8) так называемых “синкретических жанров” – в качестве специальных способов современной литературы в целом, и особенно босняцкой литературы 20 в., помнить, по разным причинам и в разных аспектах, о собственной культуре, о всех культуральных системах или о некоторых ключевых или репрезентативных элементах, вследствие чего даже так называемые формальные литературные обозначения часто приобретают способность смысла, либо в культуральном смысле, либо в, более узком, смысле содержания. Кроме того, в этой главе особенно тщательно рассматриваются (9) сложные процессы “внутреннего” развития общей новой, и, опять же, особенно босняцкой литературы 20 века, как например, прежде всего, (10) на этот раз – внутрилитературные исторические процессы развития канонизации, или литературно-каноническая *mémoire volontaire* (11) литературно-традиционные течения в более либеральных стадиях исторического развития и (12) различные саморегулируемые формирования памяти постканонических культуральных (суб)систем. Исходя из этого, в данной главе книги, новая босняцкая литература различалась и распознавалась, в классификационно-типологическом смысле, в трех основных ее культурально-памятных макромоделях – канонической, политрадиционной и постканонической, в качестве, с

здесь занятой исследовательской точки зрения, трех основных и, как правило, сверхпоэтических и транстемпоральных образцов культурной памяти, или – говоря семиотически – в качестве комплексных макромодалитетов “культурально означаемого”, которое, как привилегированное содержание, и в приемственности и в разрывах, коммуницируется в определенной литературе в целом или в отдельных ее более узких этапах и моментах исторического развития, при чем, каждый из этих трех культурально-памятных макромоделей предполагает различный характер, конкретное местоположение и задачи литературы в совокупности культуры и общества, к которой принадлежит. В этом смысле каноническая культурально-памятная макро-модель включает в себя такие явления, как: *фольклорный романтизм и просветительский реализм эпохи народного возрождения, социальная литература, литература национально-освободительной борьбы* (т. е. литература Второй мировой войны) и *социалистический реализм*, политрадиционная культурально-памятная макро-модель является рамками, в которых оказались такие явления, как: *модернизм эпохи народного возрождения, традиционализм после эпохи народного возрождения, авангардизм, новые измы и поэтические союзы межвоенного периода и послевоенный предмодернизм*, в то время как постканоническая культурально-памятная макро-модель включает в себя явления как например: *послевоенный модернизм и постмодернизм*, и, наконец, “*военное письмо*” и “*поэтика свидетельства*”.

Таким образом, глава *Новая босняцкая литература, “внутренняя” история, прошлое и передача культурального смысла (Парадигматично-экземплярные константы и варианты в истории литературно-культуральных коннективных структур)* синтетически-панорамно репрезентативным способом представляет ключевые и отличительные особенности новой босняцкой истории литературы, что является предметом и в последующей, третьей главе этой книги – “*Австро-венгерская тема*” и *воплощение исторической травмы в романах “Зеленый дерн” Э. Мулабдича и “Незримая река” С. Куленовича (“Locus tetoriae” и два примера из босняцкого литературного канона)*, которая, с одной стороны, “сгущает”, а с другой стороны, “углубляет” исследования из предыдущей главы, показывая, несколько иначе, что и в “микро-перспективе”, которую составляет, от предыдущего почти независимое, но подробное сравнительное культурально-памятное чтение двух канонических текстов новой босняцкой литературы – одного с самого конца 19-ого, а второго

из последней трети 20-ого века – ясно или, по крайней мере достаточно наглядно, выявляется то, что представляет собой особенную “внутреннюю” историю этой литературы и ее “культуральную грамматику”, которая, по сути, всесторонне представлена в предыдущей главе этой книги в целом. При этом, в данной главе говорится о так называемой “австро-венгерской теме”, одном из узнаваемых литературно-культуральных микро-феноменов новой босняцкой литературы, в которой эта тема, в качестве темы, которая представляет собой “изображение австро-венгерской оккупации, в серии образов о расхождении жизни мусульманской народной и социальной среды”, т. е. темы “чувства истории” и “поворота к традиции”, но и в качестве темы особенной исторической травмы, а так же и темы радикальной и всеобъемлющей культуральной транзиции или темы сложного и драматичного культурального транскодирования на перекрестке двух, порой взаимоисключающих, миров – ориентально-мусульманского и западноевропейского, является доминирующей темой, начав с самых начал зарождения этой литературы в 19 веке и далее, в течение всего времени спустя, почти до сегодняшнего дня, включая и канонически важные тексты новой босняцкой литературной истории, какими являются *Зеленый дерн* (1898) Э. Мулабдича, первый босняцкий роман, и *Незримая река* (1977) С. Куленовича, первый роман в босняцкой литературе, которого можно было бы считать полностью реализованным *романом культурной памяти*, и которые, в то же время, представляют собой основной объект исследования в этой главе книги и являются своего рода экспериментальными примерами, на которых, в смысле репрезентативных показателей более широких явлений, изучаются особенности культурально-памятных процессов и, вообще “культуральная грамматика” новой босняцкой литературы как таковой. При всем этом, данная глава книги осуществляется также и в качестве возможного или экспериментального примера, в некоторых аспектах несколько иного исполнительско-методологического варианта “культурально-памятной истории литературы”, с несколькими более очевидными точками соприкосновения с другими исторически ориентированными подходами к литературе, включая и более традиционные литературно-исторические методологии. Таким образом, в конечном итоге, с одной стороны, мы хотели и практически указать на потенциальную методологическую множественность исполнительских моделей “культурально-памятной истории литературы”, а с другой стороны, все это было вызвано намерением, таким

же практическим способом дополнительно подчеркнуть и указать на многие элементы методологической совместимости данной “интерпретативной стратегии” в развитии с уже существующими рамками литературно-исторических и вообще литературоведческих исследований.

Наконец, все эти существенности “культурально-памятной истории литературы”, на ее представлении основанное понимание новой босняцкой литературной истории и ее микрофеноменов, таких как “австро-венгерская тема”, в конце этой книги приведены снова в сжатой форме в *Заключительных замечаниях*, в ее четвертой главе, как и в пятой и окончательной, которая представляет собой англоязычную версию предыдущей и, таким образом, формальное окончание книги, хотя вопросы и проблемы, которые она инициировала остаются и далее открытыми для возможных новых, более или менее похожих, а также для более продвинутых и всесторонних исследований, в первую очередь босниакистических и боснистических, но – с надеждой – и для более широких исследований, особенно тех, на уровне южнославянского внутрилитературного сообщества, и даже вне этих рамок. Потому что, даже ни та тоска по истории, лежащая в основе данной книги, как ни любые проблемы и вызовы, которые в качестве отправной точки перед ней стояли, не означают и не должны означать закрытие в эксклюзивные рамки только местного и собственного, тем более потому, что и литература и культура всегда включают своего рода “излишки”, которые не в полной мере возможно ограничить пределами собственного.

Indeks važnijih imena

A

Agić, Nihad 9, 28, 39, 62
 Alić, Džemaludin 29, 179
 Alić, Salih 120
 Alikadić, Bisera 179, 189, 190
 Alispahić, Nijaz 192
 Allen, Graham 47, 48
 Anderson, Benedict 103
 Anderson, Roland 67, 351
 Andrić, Ivo 77, 84, 126, 151, 157, 206,
 285, 318, 375
 Arnaut, Selim 192
 Assmann, Aleida 13, 38, 40, 43, 51, 78,
 79, 127, 212
 Assmann, Jan 13, 38, 43-45, 50, 51, 80,
 94, 95, 107, 132, 215, 323, 325, 353, 354
 Auerbach, Erich 225, 341

B

Bahtin, Mihail M. 46, 47
 Bajramović, Muris 195, 383
 Bal, Mieke 38, 45, 80
 Barthes, Roland 13
 Bašagić, Safvet-beg 24, 83, 85, 86, 114-
 -118, 133, 138, 143, 185, 186, 380
 Bašeskija, Mula Mustafa 85, 86, 185, 187
 Bašić, Husein 179
 Baudelaire, Charles 145
 Bavčić, Uzeir 28
 Bazdulj, Muharem 191
 Beganović, Davor 39
 Begić, Hamid 28
 Begić, Midhat 12, 19, 26, 28, 33-35, 61-
 -65, 83-87, 124, 125, 138, 143, 145, 162-
 -164, 166, 181

Bhabha, Homi 103, 144
 Biti, Vladimir 30, 32, 63, 226
 Bjelevac, Abdurezak Hifzi 76, 81, 148-152
 Blagojević, Dušan 128
 Blagojević, Slobodan 28, 29
 Bloom, Harold 95
 Bourdieu, Pierre 62
 Braun, Maximilian 24, 70-72, 75, 101,
 114-116, 142, 143, 207, 222, 223, 242,
 252, 260
 Breyer, Thiemo 38
 Brka, Amir 191
 Buturović, Đenana 28, 29

C

Carr, E. H. 9
 Colebrook, Claire 32, 37
 Connerton, Paul 38
 Crewe, Jonathan 38
 Cuddon, J. A. 34
 Culler, Jonathan 43

Č

Čengić, Husnija 108, 120
 Čerkez, Vladimir 128
 Čolak, Tode 138
 Čolaković, Enver 148-150, 152
 Čolaković, Zlatan 363, 364
 Čolović, Ivan 63

Ć

Ćatić, Musa Ćazim 83, 85, 86, 137-154,
 157, 185, 186, 284, 380
 Ćopić, Branko 128
 Ćulavkova, Katica 293

D

Denić-Grabić, Alma 196, 383
Deretić, Jovan 30
Derrida, Jacques 13
D'haen, Theo 38
Dilthey, Wilhelm 32
Dizdar, Hamid 108, 120
Dizdar, Mak 26, 28, 29, 64, 65, 85, 86, 109,
120, 123, 138, 146, 162-166, 169-174,
179-187, 207, 285, 381
Dizdarević, Zija 109, 120, 123, 206,
270, 284, 375
Dizdarević-Krnjević, Hatidža 28
Dučić, Jovan 147
Duraković, Enes 9, 12, 26-29, 32-36,
61, 62, 66, 67, 82, 84-86, 92, 120, 124-
-127, 138-140, 144, 146, 155, 158,
159, 163, 165-169, 180-183, 186, 192-
-194, 212, 269, 280, 281, 285, 289, 290,
302, 303, 314, 316, 342, 362, 379-381
Duraković, Esad 28
Duraković, Ferida 191

Dž

Džanko, Muhidin 28, 148, 345, 352
Džumhur, Zuko 179

Đ

Đerić, Gordana 77, 78, 116
Đikić, Osman 86, 114, 118, 138, 143, 186
Đogo, Husein 148
Đorđević, Vladan 208
Đuričković, Dejan 28, 61, 169, 299

Đ

Đurišin, Dionýz 23, 117

E

Eagleton, Terry 39-41
Easthope, Anthony 36

Eco, Umberto 162
Erdheim, Mario 94
Erll, Astrid 38, 44, 45
Error, Gvozden 271
Estor, Annemarie 38

F

Fanon, Frantz 98, 99, 102
Fetahagić, Sead 179
Filandra, Šaćir 74
Filipović, Josip 207, 246
Filipović, Muhamed 28, 183
Filipović, Rasim 128
Finci, Eli 108
Flaker, Aleksandar 104, 105, 112, 120
Focht, Ivan 162, 163
Fogl, Ivan 162, 163
Foucault, Michel 51, 215
Frangeš, Ivo 28

G

Geertz, Clifford 52
Gillis, John R. 80
Giordano, Christian 67, 254, 255, 366, 375
Gorp, Hendrik van 38
Grabes, Herbert 38
Grbić, Ilija 108
Greenblatt, Stephen 42
Grozđanić, Sulejman 28
Guillén, Claudio 52, 87
Gymnich, Marion 38, 45

H

Hadžić, Osman Nuri (*v. i Osman – Aziz*)
81, 114, 205
Hadžiosmanović, Lamija 28, 29
Hadžizukić, Dijana 86, 136, 213, 214,
293, 299
Hajdarević, Hadžem 85, 185, 191
Halbwachs, Maurice 43, 44, 51
Hangi, Antun 342, 343, 348, 350

Hasanbegović, Fatma 28, 150
 Hebel, Udo J. 38
 Hobsbawm, Eric J. 9, 79-81, 113
 Horozović, Irfan 86, 139, 186, 191-195,
 197, 199
 Hörmann, Kosta 100
 Hroch, Miroslav 103, 399
 Huković, Muhamed 28, 261
 Humo, Hamza 76, 77, 83-86, 128, 138,
 146, 148, 153-160, 170, 173, 185, 186,
 190, 284, 302, 316-321, 325, 375, 380
 Hunt, Lynn 9, 44, 103

I

Ibrišimović, Nedžad 86, 179, 183, 184,
 186, 191, 194, 198, 199, 206, 285, 294,
 315
 Idrizović, Muris 28, 61, 150, 151
 Imširević, Almir 191
 Isaković, Alija 28, 29, 66, 141, 179, 189
 Iser, Wolfgang 46, 47, 50, 54
 Ivić, Nenad 30

J

Jakšić, Đura 208
 Jevtić, Borivoje 151
 Jovanović, Jovan Zmaj 208

K

Kajan, Ibrahim 85, 185
 Kapetanović, Mehmed-beg Ljubušak
 76, 83, 86, 108, 113, 185
 Kapetanović, Riza-beg 86, 114, 186
 Kapidžić-Osmanagić, Hanifa 28, 61
 Karabegović, Avdo Hasanbegov 137,
 138, 140
 Karadžić, Vuk Stefanović 78
 Karahasan, Dževad 86, 186, 188, 189,
 191, 194, 195, 197
 Kazaz, Enver 28, 29, 32, 61, 62, 63, 76,
 79, 138, 140, 141, 144, 145, 147, 158,

162, 163, 183, 195-197, 214, 221, 222,
 278, 293, 299, 350, 383
 Kikić, Hasan 77, 83, 86, 108, 119, 120,
 123, 138, 148, 160, 186, 206, 270, 284,
 375
 Ključanin, Zilhad 28, 84, 86, 191, 198,
 199
 Kočić, Petar 163, 206
 Kodrić, Sanjin 32, 39, 41, 130
 Koljević, Nikola 61
 Kondžić, Muhamed 179
 Konstantinović, Radomir 28
 Kordić, Ivan 29
 Kordić, Radoman 293, 307, 315
 Kovač, Nikola 28, 29
 Kovač, Zvonko 23, 28, 30, 34, 184
 Kovačić, Ivan Goran 124, 125
 Kramarić, Zlatko 40
 Kranjčević, Silvije Strahimir 138, 144
 Kristeva, Julija 46, 48
 Kršić, Jovan 24, 33, 183
 Krupić, Safet 120
 Krvavac, Džemal 109
 Kujović, Asmir 191, 199
 Kulenović, Skender 13, 16, 19, 64, 65,
 85-87, 120, 123-125, 128, 130, 138,
 146, 147, 156-158, 161, 162, 166, 168,
 169, 173, 179, 183-193, 201, 205, 210,
 214-216, 264, 269, 270, 274-310, 312,
 313, 314-325, 333-354, 358, 359-368,
 370, 372-383, 416-418, 438-440
 Kulenović, Tvrtko 191, 198
 Kuljić, Todor 38
 Kumičić, Eugen 82, 220
 Kunić, Mirsad 28
 Kurspahić, Nermina 191
 Kurtagić, Fadil 137, 140

L

Lachmann, Renate 9, 13, 38, 45-50, 75,
 95, 96, 395, 396

Lasić, Stanko 269
 Latić, Džemaludin 85, 185, 191, 198
 Lazarevska, Alma 191
 Leovac, Slavko 119, 155
 Lepušić, Ivan 209
 Lešić, Josip 28, 61, 128, 129, 209
 Lešić, Zdenko 28, 30, 32, 33, 42, 49, 61,
 82, 99, 117, 150, 157, 158, 207, 210,
 211, 213, 226, 285
 Lévi-Strauss, Claude 56, 94, 391
 Livadić, Vjekoslav 209
 Lord, Albert B. 82, 213
 Lotman, Jurij M. 12, 43, 87-93, 98, 102,
 103, 145, 177, 207, 282, 284, 393, 394,
 412, 424, 425, 435
 Lovrenović, Ivan 28, 66, 74
 Lukács, Georg (György) 79
 Lukić, Vitomir 194

Lj

Ljubiša, Stjepan Mitrov 82, 220
 Ljubović, Atif 120

M

Maglajlić, Munib 28, 29, 108
 Maksimović, Vojislav 61
 Mandić, Mihovil 246
 Martinović, Juraj 126, 127, 162, 163
 Mataga, Vojislav 125
 Matoš, Antun Gustav 144
 Mažar, Drago 128
 Mažuranić, Ivan 124, 209, 382
 Mehmedinović, Semezdin 191, 198
 Memija, Emina 28, 29
 Mićanović, Slavko 125, 126, 162
 Mihalić, Slavko 163
 Mihić, Mirko V. 109
 Milanja, Cvjetko 62
 Milićević, Ivan (v. i Osman – Aziz) 205
 Milosavljević, Petar 30, 87

Moranjak-Bamburać, Nirman 38, 48,
 56, 64, 66
 Mrazović, Milena 209
 Mujezinović, Ismet 128
 Mukařovský, Jan 41, 266
 Mulabdić, Edhem 13, 16, 70, 76, 81, 82,
 86, 112, 114-116, 185, 201, 205, 210,
 214-263, 268, 275-280, 284, 286-308,
 311, 313, 316, 321, 322-225, 335, 341,
 344, 350, 353, 361, 363, 365-368, 375,
 382, 383, 417, 418, 438, 439
 Mulić, Hamdija 148
 Muradbegović, Ahmed 83, 148 152-154,
 158-160, 206, 270, 284
 Musabegović, Jasmina 179, 190
 Musabegović, Senadin 191
 Muzaferija, Gordana 28, 29, 61, 62,
 312, 368

N

Nametak, Abdurahman 138, 139
 Nametak, Alija 148, 149, 150, 152, 157,
 160, 206, 318
 Nametak, Fehim 28, 379
 Nazečić, Salko 25, 109, 123
 Nezirović, Muhamed 28, 230, 363
 Nikašinović, Božidar Vrščanin 208
 Nora, Pierre 38, 51, 215
 Nünning, Ansgar 38, 44, 45

O

Obradović, Dositej 77
 Oraić Tolić, Dubravka 195, 197
 Osman – Aziz (v. i Osman Nuri Hadžić
 i Ivan Milićević) 76, 81, 84, 86, 115,
 116, 185, 205, 218, 221, 223, 253, 257,
 262, 416, 438

P

Pašić, Mubera 179
 Pavičić, Jurica 193

Payne, Michael 112, 113, 118, 122
 Perkins, David 32, 42
 Petrović, Emil 128
 Pirić, Alija 28
 Pogačnik, Jože 120
 Popa, Vasko 163
 Prohić, Kasim 28

R

Rakitić, Slobodan 320
 Ramić, Rizo 24, 33, 108, 120, 155
 Ricœur, Paul 38
 Rizvanbegović, Fahrudin 9, 28, 29, 204,
 206, 280, 281, 283, 376
 Rizvić, Muhsin 12, 27-29, 33-35, 61,
 62, 64, 65, 69, 73, 83-87, 93, 102, 107-
 114, 120, 123, 129, 135, 138, 143, 146,
 151, 153, 155, 158, 159, 170, 176, 183,
 185, 204-208, 210, 218, 220, 222, 224,
 229, 230, 231, 232, 236, 249, 250, 253,
 254, 258, 281, 365, 395, 398, 401, 407,
 411, 425, 427, 434
 Rossington, Michael 38, 43

S

Sarajlić, Izet 179
 Sarajlić, Nafija 137
 Sarajlić, Šemsudin 81, 114, 148
 Sarić, Safet 221, 233
 Schlaeger, Jürgen 49
 Selimović, Meša 26, 64, 65, 85, 126,
 127, 146, 157, 162, 166, 170-173, 179,
 180, 183-185, 187, 188, 193, 195, 211,
 285, 295-299, 303, 318, 375
 Senker, Boris 129
 Sidran, Abdulah 179, 183, 184, 186,
 191, 198
 Sijarić, Ćamil 179, 183, 184, 285
 Sijarić, Mirsad 191
 Slijepčević, Pero 24, 33, 141
 Softić, Aiša 28

Sommer, Roy 38, 45
 Spahić, Vedad 23, 28, 47, 48, 62, 84, 86,
 103, 111-113, 117, 118, 143, 144, 146,
 147, 159, 187, 206
 Spitzer, Leo 38
 Stevanović, Vladimir 122
 Stojić, Mile 28, 29
 Suljagić, Emir 198
 Sušić, Derviš 64, 85, 86, 127-129, 146,
 162, 166-173, 167-173, 179, 183-186,
 193, 206, 285, 314, 375

Š

Šahinović, Hamid Ekrem 114, 148
 Šantić, Aleksa 84, 147
 Šehić, Faruk 191
 Šenoa, August 82, 219
 Šeremet, Akif 120
 Šimić, Antun Branko 155-157
 Šumonja, Nikola 208, 209, 248

T

Tahmišćić, Husein 29, 179
 Taljić, Isnam 192, 198
 Tinjanov, Jurij 52, 266
 Tomić, Josip Eugen 82, 209, 219
 Tomić-Kovač, Ljubica 28, 61
 Tontić, Stevan 28, 29
 Topčić, Zlatko 192
 Trifković, Risto 28
 Tutnjević, Staniša 30, 61, 119, 120, 208

U

Uskufi, Muhamed Hevaji 260, 261
 Ustamujić, Elbisa 28, 299
 Užarević, Josip 30, 163

V

Verlašević, Azra 143, 144, 146, 147
 Vernadskij, V. I. 88

Vervaet, Stijn 100, 101
Vervliet, Raymond 38
Vešović, Marko 28, 29
Vitošević, Dragiša 141
Vučetić, Šime 163
Vučinić, Drago 128
Vučković, Radovan 28, 61, 63, 151, 159,
269, 299
Vujanović, Vojislav 28, 29

W

Warburg, Aby 43, 44
Whitehead, Anne 38
Woodbridge, Linda 67, 351

Ž

Živković, Mita 209
Župančić, Oton 121

Indeks važnijih pojmova i književnih naslova

A

- A šta sad?* (Skender Kulenović) 128
 Adaptivna povijesnorazvojna faza (v. i kolonijalnost i postkolonijalnost) 98, 99, 134, 142, 397, 406, 426, 427
 Adeptivna povijesnorazvojna faza (v. i kolonijalnost i postkolonijalnost) 98, 99, 134, 142, 397, 406, 426, 427
 Adoptivna povijesnorazvojna faza (v. i kolonijalnost i postkolonijalnost) 98, 99, 134, 142, 397, 406, 426, 427
Ago Šarić (Osman Nuri Hadžić) 81
Album (Vitomir Lukić) 194
Ana Zolotti (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151
Aprilske kiše (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151
 "Austroougarska tema" (v. i figura "novih vremena" i povijesnih raskršća) 16, 112, 117, 186, 201-383, 414-418, 437-439
 Avangardizam, neoizmi i poetičke alijanse međuratnog doba (v. i politrudijski kulturalnomemorijski makromodel, međuratno doba i ekspresionizam) 76, 83, 108, 118-121, 124, 126, 131, 133, 137, 148, 150, 152-161, 166, 171, 253, 268-270, 282, 284, 404, 405, 430, 432

B

- Baja i drugovi* (Derviš Sušić) 129
Berlinski nepoznati prolaznik (Irfan Horozović) 197

- Bez nade* (Osman – Aziz) 116, 205, 218, 221, 416, 438
Bez svrhe (Osman – Aziz) 116
Bijesno pseto (Ahmed Muradbegović) 159
Bosanski palimpsest (Irfan Horozović) 194
 "Bosanski tekst" (v. i figura sjećanja) 183-185, 189, 190, 194, 198, 263, 285
Braća i veziri (Nedžad Ibrišimović) 184
Bukve (Hasan Kikić) 77, 119
Bura pred zoru (Drago Mažar) 128

D

- Dan i sunce* (Alija Nametak) 150
Danilo u stavu mirno (Derviš Sušić) 168
Derviš i smrt (Meša Selimović) 26, 157, 171, 180, 184, 185, 295, 299, 318
Deveto čudo na istoku (Anđelko Vuletić) 194
 "Dijahronijski autokomparativizam" (v. i semiosfera i književna mnemonika) 85, 93, 96, 102, 107, 123, 127, 129, 135, 146, 153, 158, 170, 177, 183, 185, 187, 199, 395, 396, 398, 401, 407, 408, 412, 425, 427, 435
Divanhana (Skender Kulenović) 275, 280
Djelidba (Skender Kulenović) 130, 161, 168, 169, 174, 269, 275
Dnevnik selidbe (Dževad Karahasan) 194

E

- Egzistencijalizam (v. i politrudijski kulturalnomemorijski makromodel, postkanonski kulturalnomemorijski makromodel, savremeno doba, poratni

predmodernizam i poratni modernizam) 68, 133, 172, 173, 180, 184, 189, 254, 286, 299, 300, 303, 306, 312, 314, 334, 350, 366, 373, 375, 393, 405

Ekspresionizam (v. i politradijski kulturalnomemorijski makromodel, međuratno doba i avangardizam, neoizmi i poetičke alijanse međuratnog doba) 83, 108, 120, 154-156, 158-160, 269, 270

Elektrobih (Ivo Andrić) 126

El-Hidrova knjiga (Nedžad Ibrišimović) 184, 199

F

Figura bosanske povijesne tragike (v. i figura sjećanja) 104, 182, 185, 198, 273

Figura doma, porodice i porodičnih vrijednosti (v. i figura sjećanja) 104, 117, 122, 150, 160, 185, 273, 275

Figura "novih vremena" i povijesnih raskršća (v. i figura sjećanja i "austro-ugarska tema") 104, 64-66, 117, 150, 160, 170, 182, 185, 203, 216, 223, 263, 264, 267, 273, 276, 278, 279, 287, 288, 296, 315, 323, 352-354, 382, 414, 418, 437, 439

Figura povijesnog svjedočenja (v. i figura sjećanja) 104, 182, 185, 198

Figura rata, ratnika i povratnika iz rata (v. i figura sjećanja) 104, 117, 122, 128, 168, 170, 171, 185, 198, 273, 299

Figura sjećanja (v. i kulturalno pamćenje, pamćenje u književnosti, figura bosanske povijesne tragike, figura doma, porodice i porodičnih vrijednosti, figura "novih vremena" i povijesnih raskršća, figura povijesnog svjedočenja, figura rata, ratnika i povratnika iz rata, "bosanski tekst", "sajevski tekst" i "srebrenički tekst")

51, 64-66, 68, 104, 115-117, 122, 128, 132, 149, 150, 160, 168, 170, 171, 176, 182, 185, 203, 215, 216, 223, 263, 264, 267, 273-276, 278, 279, 287, 288, 296, 299, 315, 323, 352-354, 382, 393, 404, 411, 414, 417, 418, 431, 434, 437, 439

Filmofil (Irfan Horozović) 197

Folklorni romantizam i prosvjetiteljski realizam preporodnog doba (v. i kantski kulturalnomemorijski makromodel i preporodno doba) 13, 61-85, 96-102, 104-118, 129-131, 133, 134, 137, 138, 140-142, 147-152, 203-263, 268, 400-405, 407, 429, 432

G

Gorski vijenac (Petar II Petrović Njegoš) 124

Grad rima i ritmova (Hamza Humo) 154

Grč (Hamza Humo) 155

Gromovo đule (Skender Kulenović) 275, 280

Grozdanin kikut (Hamza Humo) 77, 156-158, 170, 173, 190, 302, 316-319, 321, 325, 375

H

Haremska lirika (Ahmed Muradbegović) 159

Haremske novele (Ahmed Muradbegović) 159

Hasanaginica 189

Hasanaginica (Alija Isaković) 189

Ho-ruk (Hasan Kikić) 77, 119

I

I Miloš ide na izbore (Emil Petrović) 128

Ideološki memorijski format / "filter" (v. i memorijski format / "filter") 51, 68, 103-105, 122, 129, 131, 149, 160,

- 169, 176, 227, 274, 288, 291, 393, 400, 404, 411, 429-431, 434
- Imotski kadija* (Irfan Horozović) 199
- Impresionizam (v. i politradijski kulturalnomemorijski makromodel, preporodno doba i preporodni modernizam) 83, 140, 145, 147, 154, 156, 160
- Individualni memorijski format / "filter" (v. i memorijski format / "filter") 51, 68, 103, 104, 131, 149, 160, 169, 175, 176, 182, 184, 196, 274, 288, 289, 291, 301, 304-307, 318, 325, 373, 393, 404, 410, 411, 430, 431, 433, 434
- Istočni diwan* (Dževad Karahasan) 194
- Istočno blago* (Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak) 108, 452
- Istorija bolesti* (Tvrtko Kulenović) 198
- Iščahureni leptir* (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151
- Iz smaragda Une* (Skender Kulenović) 156, 188, 316, 342, 376
- Izveštaji iz tamnog vilajeta* (Dževad Karahasan) 198
- J**
- Ja, Danilo* (Derviš Sušić) 168-171, 173
- Jabučani* (Derviš Sušić) 127, 128, 167
- Jama* (Ivan Goran Kovačić) 124, 125
- Jedinac* (Enver Čolaković) 150
- Jesenja violina* (Tvrtko Kulenović) 198
- K**
- Kafanski stratezi* (Drago Vučinić, Ismet Mujezinović i Dušan Blagojević) 128
- Kalfa* (Irfan Horozović) 194
- Kameni spavač* (Mak Dizdar) 26, 166, 180-184, 186
- Kanonski kulturalnomemorijski makromodel (v. i kulturalnomemorijski makromodel, folklorni romantizam i prosvjetiteljski realizam preporodnog doba, socijalna literatura, književnost NOB-a i socijalistički realizam) 50, 51, 104-132, 135, 136, 148, 149, 152, 161, 164-168, 171, 174, 178, 180-182, 215, 217, 227, 274, 278, 291, 322, 375, 399-403, 405, 407, 409, 413, 417, 428-432, 439
- Karabeg* (Nedžad Ibrišimović) 185, 294, 315
- Knjiga Adema Kahrimana napisana Nedžadom Ibrišimovićem Bosancem* (Nedžad Ibrišimović) 198
- Knjiga drugova* 108, 119
- Književna mnemonika (v. i kulturalno pamćenje, pamćenje književnosti, dijahronijski autokomparativizam i sinhronijski komparativizam) 45-48 i d.
- Književnost kao oblik kolektivnog pamćenja (v. i kulturalno pamćenje) 45-48 i d.
- Književnost NOB-a (v. i kanonski kulturalnomemorijski makromodel i savremeno doba) 68, 104-106, 109, 110, 119-125, 127, 130, 134, 164, 165, 171, 173, 196, 268-270, 393, 400-403, 407, 429
- Kolektivni memorijski format / "filter" (v. i memorijski format / "filter") 51, 68, 103-105, 122, 129, 131, 149, 160, 169, 176, 227, 274, 288, 291, 393, 400, 404, 411, 429-431, 434
- Kolonijalnost (v. i postkolonijalnost, adoptivna povijesnorazvojna faza, adaptivna povijesnorazvojna faza i adektivna povijesnorazvojna faza) 13, 24, 39, 54, 70-72, 98-102, 134, 142, 144, 175, 206-209, 215, 382, 397, 398, 406, 410, 417, 426, 427, 433, 438
- Koljena za Madonu* (Mak Dizdar) 179, 180
- Kosovka djevojka* 124

Kraljevske legende (Dževad Karahasan) 194

Krst pri Savici (France Prešeren) 125

Krug (Bisera Alikadić) 189

Kuća zatvorenih vrata (Nedžad Ibrišimović) 194

Kulturalni memorijski format / "filter" (v. i memorijski format / "filter") 51, 68, 103, 104, 131, 149, 160, 169, 175, 176, 182, 184, 196, 274, 288, 289, 291, 301, 304-307, 309, 318, 319, 325, 373, 393, 404, 410, 411, 430, 431, 433, 434

Kulturalno pamćenje (v. i pamćenje književnosti, pamćenje u književnosti, književnost kao oblik kolektivnog pamćenja i "kulturalnomemorijska historija književnosti") 43-48 i d.

"Kulturalnomemorijska historija književnosti" (v. i kulturalno pamćenje, kulturalnomemorijski makromodel, književna mnemonika, figura sjećanja i memorijski format / "filter") 11, 12, 14-17, 21, 37-57, 62, 87, 96, 103, 277, 387-393, 396, 399, 416, 421-424, 428

Kulturalnomemorijski makromodel (v. i kanonski kulturalnomemorijski makromodel, politradicijski kulturalnomemorijski makromodel i postkanonski kulturalnomemorijski makromodel) 50, 51, 56, 68, 104-200, 215, 217, 227, 240, 262, 274, 278, 290, 291, 307, 322, 375, 399-413, 417, 428-436, 439

L

Larva (Bisera Alikadić) 189

Legenda o Ali-paši (Enver Čolaković) 150

Lj

Ljetopis (Mula Mustafa Bašeskija) 187

Ljubav u planini (Ahmed Muradbegović) 159

M

Magla i mjesečina (Meša Selimović) 171-173

Majka (Ahmed Muradbegović) 159

Major Bauk (Branko Ćopić) 128

Međuratno doba (v. i kanonski kulturalnomemorijski makromodel, politradicijski kulturalnomemorijski makromodel, postpreporodni tradicionalizam, avangardizam, neoizmi i poetičke alijanse međuratnog doba i socijalna literatura) 65, 68, 76, 77, 83, 85, 93, 99, 104-106, 108-111, 118-121, 124, 126, 129-131, 133-135, 137, 138, 148-161, 164, 166, 169, 171, 177, 183, 186, 199, 253, 268-270, 282, 284, 393, 395, 398, 400-405, 407, 412, 425, 427, 429, 430, 432, 435

Melika (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151

Memorijska figura v. figura sjećanja

Memorijski format / "filter" (v. i kolektivni memorijski format / "filter", ideološki memorijski format / "filter", individualni memorijski format / "filter" i kulturalni memorijski format / "filter") 51, 68, 103-105, 122, 129, 131, 149, 160, 169, 175, 176, 182, 184, 196, 227, 274, 288, 289, 291, 301, 304-307, 309, 318, 319, 325, 373, 393, 400, 404, 410, 411, 429-431, 433, 434

Minka (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151

Misli i čuvstva (Safvet-beg Bašagić) 118, 133

Mističan sonet (Antun Gustav Matoš) 144

Moderna v. politradicijski kulturalnomemorijski makromodel, preporodno doba i preporodni modernizam

- Modernizam v. politrudijski kulturalnomemorijski makromodel, postkanonski kulturalnomemorijski makromodel, preporodno doba, savremeno doba, preporodni modernizam, poratni predmodernizam i poratni modernizam
Moji susreti s Mažuranićevim epom (Skender Kulenović) 124, 382
Momče iz Vrgorca (Derviš Sušić) 127, 128, 167, 168
- N**
Na Božijem putu (Ahmed Muradbegović) 159
Na pravi put sam ti, majko, izišo (Skender Kulenović) 125, 269, 275, 302
Nad mrtvom majkom svojom (Skender Kulenović) 300
Narodno blago (Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak) 108, 452, 454
Neumoljive strasti (Rasim Filipović) 128
Noćno vijeće (Dževad Karahasan) 198
Nojemova lađa (Ahmed Muradbegović) 159
Nova vremena (Edhem Mulabdić) 241
Nutarnji život (Hamza Humo) 154
- O**
Okrutnosti kruga (Mak Dizdar) 180
- P**
 Pamćenje književnosti (v. i kulturalno pamćenje i književna mnemonika) 45-48 i d.
 Pamćenje u književnosti (v. i kulturalno pamćenje i figura sjećanja) 45-48 i d.
Pisma Jove Stanivuka (Skender Kulenović) 124, 125
Pjesniče, znaš li svoj dug? (Oton Župančič) 121
Ples (Antun Branko Šimić) 155
Plivačica (Mak Dizdar) 163-166, 169-173, 179, 180
Pobuna materije (Alija Isaković) 189
Pobune (Derviš Sušić) 180, 184
Pod drugim suncem (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151
Pod žrvnjem vremena (Hamza Humo) 155
Pogibija i osveta Smail-age Čengića (Osman – Aziz) 81
 Politrudijski kulturalnomemorijski makromodel (v. i kulturalnomemorijski makromodel, preporodni modernizam, postpreporodni tradicionalizam, avangardizam, neoizmi i poetičke alijanse međuratnog doba i poratni predmodernizam) 50, 51, 104, 111, 118, 119, 121, 130-175, 178, 182, 191, 215, 240, 262, 274, 278, 322, 375, 399, 403-410, 413, 417, 428, 430-433, 436, 439
Pomrčina krvi (Ahmed Muradbegović) 159
Ponornica (Skender Kulenović) 8, 16, 158, 184, 186, 201, 205, 210, 215, 216, 264-383, 416-418, 438, 439
Ponos (Ahmed Muradbegović) 148
 Poratni modernizam (v. i postkanonski kulturalnomemorijski makromodel, savremeno doba i egzistencijalizam) 68, 133, 152, 167, 170, 171, 174-193, 197, 254, 264-383, 393, 405, 409, 411, 414, 433, 434, 436
 Poratni predmodernizam (v. i politrudijski kulturalnomemorijski makromodel, savremeno doba i egzistencijalizam) 68, 131, 133, 152, 161-174, 268, 269, 273, 275, 393, 404, 405, 430, 432

- Postkanonski kulturalnomemorijski makromodel (v. i kulturalnomemorijski makromodel, poratni modernizam, postmodernizam i "ratno pismo" i "poetika svjedočenja") 50, 51, 104, 134, 135, 145, 152, 161, 167, 171, 174-200, 215, 217, 274, 278, 290, 291, 307, 322, 375, 399, 407, 409-413, 417, 428, 432-436, 439
- Postkolonijalnost (v. i kolonijalnost, adoptivna povijesnorazvojna faza, adaptivna povijesnorazvojna faza i adeptivna povijesnorazvojna faza) 13, 24, 39, 54, 98-102, 134, 142, 144, 175, 215, 382, 397, 398, 406, 410, 417, 426, 427, 433, 438
- Postmodernizam (v. i postkanonski kulturalnomemorijski makromodel, savremeno doba i "ratno pismo" i "poetika svjedočenja") 68, 167, 174-179, 190-200, 393, 410-414, 433-436
- Postpreporodni tradicionalizam (v. i politradicijski kulturalnomemorijski makromodel, preporodno doba i međuratno doba) 111, 131, 148-152, 160, 268, 404, 430
- Poziv na viru* (Muhamed Hevaji Uskufi) 260, 261
- Preporodni modernizam (v. i politradicijski kulturalnomemorijski makromodel, preporodno doba, impresionizam i simbolizam) 83, 104, 111, 131, 133, 137-147, 149-152, 154, 156, 158, 160, 161, 166, 232, 268, 404, 405, 430, 432
- Preporodno doba (v. i kanonski kulturalnomemorijski makromodel, politradicijski kulturalnomemorijski makromodel, folklorni romantizam i prosvjetiteljski realizam preporodnog doba i preporodni modernizam) 13, 61-85, 96-102, 104-118, 129-131, 133, 134, 137-152, 154, 156, 158, 160, 161, 166, 173, 182, 186, 187, 203-263, 265, 268, 271, 272, 275, 279, 280, 284, 287, 291, 294, 299, 301, 305, 308, 311, 316, 322, 335, 368, 375, 382, 393, 397, 400-405, 407, 418, 427, 429, 430, 432, 439
- "Pripovjedačka Bosna" (v. i preporodno doba i međuratno doba) 24, 82, 150, 183, 213, 285
- Prognani grad* (Irfan Horozović) 194
- Provincija u pozadini* (Hasan Kikić) 77, 119, 160
- Prva četa* (Meša Selimović) 126
- Put Alije Đerzeleza* (Ivo Andrić) 77, 151
- ## R
- Rasemin sevdah* (Ahmed Muradbegović) 159
- "Ratno pismo" i "poetika svjedočenja" (v. i postkanonski kulturalnomemorijski makromodel, savremeno doba i postmodernizam) 68, 167, 174-179, 191, 195-200, 393, 410-414, 433-436
- Razglednice iz groba* (Emir Suljagić) 198
- Realizam v. kanonski kulturalnomemorijski makromodel, preporodno doba i folklorni romantizam i prosvjetiteljski realizam preporodnog doba
- Rene Logotetides* (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151
- Reprezentacija prošlosti v. pamćenje u književnosti i figura sjećanja
- "Ritualna koherencija" (v. i semiosfera i književna mnemonika) 61, 94, 95, 150, 323, 395, 425
- Roman o Srebrenici* (Isnam Taljić) 198
- Romantizam v. kanonski kulturalnomemorijski makromodel, preporodno doba i folklorni romantizam

i prosvjetiteljski realizam preporodnog doba

S

S proleterima (Derviš Sušić) 127, 128

Sa ploča istočnih (Hamza Humo) 154

Sara i Serafina (Dževad Karahasan) 198

Sarajevo blues (Semezdin Mehmedinović) 198

Sarajevska zbirka (Abdulah Sidran) 185

Sarajevski tabut (Abdulah Sidran) 185

“Sarajevski tekst” (v. i figura sjećanja) 185, 186, 198

Savremeno doba (v. i kanonski kulturalnomemorijski makromodel, politradicijski kulturalnomemorijski makromodel, postkanonski kulturalnomemorijski makromodel, književnost NOB-a, socijalistički realizam / socrealizam, poratni predmodernizam, poratni modernizam, postmodernizam i “ratno pismo” i “poetika svjedočenja”) 15, 25-29, 56, 62, 67-69, 72, 76-79, 86, 97, 98, 104-110, 119-131, 133, 152, 161-200, 211, 254, 264-383, 393, 400-405, 407, 409-414, 429, 430, 432-436, 438-440

Semiosfera (v. i kulturalno pamćenje, kulturalnomemorijski makromodel, književna mnemonika, “dijahronijski autokomparativizam”, “sinhronijski komparativizam”, “ritualna koherencija”, “tekstualna koherencija”, figura sjećanja, sinkretičke i liminalno-hibridne pojave, adoptivna povijesno-razvojna faza, adaptivna povijesno-razvojna faza, adeptivna povijesno-razvojna faza, kolonijalnost i postkolonijalnost) 87-93, 97, 98, 102, 103, 106, 117, 123, 125, 133, 134, 144, 153, 173, 177, 178, 190, 207, 394, 396-398,

400, 405, 406, 412, 414, 424, 426, 427, 429, 432, 435, 436

Simbolizam (v. i politradicijski kulturalnomemorijski makromodel, preporodno doba i preporodni modernizam) 83, 104, 140, 145, 147, 150, 151, 154, 160, 232

“Sinhronijski komparativizam” (v. i semiosfera i književna mnemonika) 69, 85, 93, 102, 107, 129, 135, 153, 177, 199, 395, 398, 401, 407, 408, 412, 425, 427, 435

Sinkretičke i liminalno-hibridne pojave (v. i semiosfera, “dijahronijski autokomparativizam”, “sinhronijski komparativizam”, “ritualna koherencija”, “tekstualna koherencija”, figura sjećanja, adoptivna povijesno-razvojna faza, adaptivna povijesno-razvojna faza, adeptivna povijesno-razvojna faza, kolonijalnost i postkolonijalnost) 15, 18, 53, 56, 66, 67, 83-85, 90, 97, 99, 113, 118, 123, 131, 137-139, 144, 145, 147, 153, 178, 179, 181, 186, 192, 197, 203, 212, 230, 242, 274, 283, 284, 292, 333, 334, 351-354, 359-368, 375-378, 380, 381, 383, 387, 389-391, 394, 396-398, 403, 404, 413, 414, 422-424, 426, 430, 436, 437

Skretnice (Jasmina Musabegović) 190

Sličan čovjek (Irfan Horozović) 197

Sličice i profili (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 150, 151

Smrt Alije Derzeleza (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151

Smrt majke Jugovića 124

Smrt Smail-age Čengića (Ivan Mažuranić) 124

Socijalistički realizam / socrealizam (v. i kanonski kulturalnomemorijski makromodel i savremeno doba) 68,

- 104-106, 109, 110, 119, 120, 125-131, 133, 134, 161-165, 167-174, 196, 268-270, 393, 400-405, 407, 429
- Socijalna literatura (v. i kanonski kulturalnomemorijski makromodel i međuratno doba) 68, 77, 104-106, 108-110, 119-121, 124, 129, 130, 134, 148, 155, 160, 164, 268-270, 400-403, 407, 429
- Soneti* (Skender Kulenović) 186, 280, 281
- Srebrenički inferno* (Džemaludin Latić) 198
- “Srebrenički tekst” (v. i figura sjećanja) 198
- Srodnost* (Antun Gustav Matoš) 144
- Stojanka majka Knežopoljka* (Skender Kulenović) 124, 125
- Svijet u opancima* (Ahmed Muradbegović) 159
- Svjetlo na drugom spratu* (Skender Kulenović) 173
- Š
- Šahrijarov prsten* (Dževad Karahasan) 194
- Šehid* (Zilhad Ključanin) 198
- Ševa* (Skender Kulenović) 124, 125
- Špijuni* (Vladimir Čerkez) 128
- T
- Talhe ili Šedrvanski vrt* (Irfan Horozović) 192
- Tarih* (Skender Kulenović) 147, 379
- “Tekstualna koherencija” (v. i semiosfera i književna mnemonika) 61, 94, 95, 190, 323, 383, 395, 425
- Tišine* (Meša Selimović) 171-173
- Trava zaboravka* (Alija Nametak) 150
- Tri svijeta* (Hamza Humo) 128
- Trofanda iz hercegovačke dubrave* (Safvet-beg Bašagić) 115
- Turci u Zagrebu* 207
- Tvrđava* (Meša Selimović) 171, 185
- U
- U vezirovim odajama* (Ahmed Muradbegović) 159
- U vrtu* (Antun Gustav Matoš) 144
- U zavjetrini* (Drago Mažar) 128
- Ugursuz* (Nedžad Ibrišimović) 184
- V
- Vidovopoljska noć* (Mak Dizdar) 164, 166, 180
- Vječnik* (Nedžad Ibrišimović) 184, 199
- Z
- Zalasci* (Borivoje Jevtić) 151
- Zambak* (Musa Čazim Čatić) 144
- Zeleno busenje* (Edhem Mulabdić) 8, 16, 81, 112, 116, 201, 205, 210, 215-263, 275-280, 286-289, 291, 293-295, 299, 301, 302, 304, 305, 308, 311, 313, 316, 321-325, 341, 342, 350, 353, 361, 362, 365, 367, 368, 375, 382, 383, 416-418, 438, 439
- Zidanje srećnog doma* (Abdurezak Hifzi Bjelevac) 151
- Zmaj od Bosne* (Nedžad Ibrišimović) 184
- Zmaj od Bosne* (Josip Eugen Tomić) 209, 248